

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

شورای عالی حوزه علمیه قم

مرکز مدیریت حوزه های علمیه خواهران

مدرسه علمیه فاطمیه (سلام الله علیها) شهرستان بزمان

عنوان تحقیق :

آزادی انسان از دیدگاه مطهری

پژوهشگر

سمیه مرادی

بهار ۹۵

تقدیم به

او که علم را رونق و صفا بخشید

او که بحرالعلوم دوان بود

وادی علم را به جان طی کرد

او که الگوی علم و ایمان بود

شهید مطهری

و

به مادر عزیزم

تقدیر و تشکر

با تشکر و سپاس از همه دوستان بزرگوار ، توفیق روز افزون ایشان را در تمام مراحل

زندگی از خداوند منان خواستارم .

چکیده

در این تحقیق اول آزادی را در لغت و اصطلاح بیان کردیم و بعد آزادی را تعریف کردیم و گفتیم که آزادی یکی از لوازم حیات و تکامل است ، موجودات زنده برای رشد و تکامل به سه چیز احتیاج دارند که عبارتند از : تربیت ، امنیت و آزادی که هر کدام را تعریف کردیم و اقسام آن عبارتند از : آزادی اجتماعی ، آزادی اجتماعی در قرآن و آزادی معنوی هستند و در آزادی اجتماعی گفتیم که بشر باید در اجتماع از ناحیه سایر افراد اجتماع آزادی داشته باشد و دیگران مانعی در راه رشد و تکامل او نباشند و آزادی اجتماعی در قرآن یکی از هدف هایست که انبیاء داشته اند و آن هدف این بوده است که به بشر آزادی اجتماعی بدهند . یعنی افراد را از اسارت و بندگی نجات بدهند و آزادی معنوی بیشتر از هر چیزی دیگری ارزش دارد . تنها آزادی اجتماعی مقدس نیست بلکه آزادی معنوی هم مقدس است . آزادی اجتماعی وابسته به آزادی معنوی است و بزرگترین برنامه ی انبیاء آزادی معنوی است و تزکیه نفس بعضی آزادی معنوی است و چیزهای هست که بشر باید در آن آزاد باشد یعنی اجبار بردار نیستند و نمی شود بشر را مجبور کرد که آن ها را انجام بدهد . مکارم ، ایمان ، اخلاق ، رشد بشر و دیگر رشد فکری بشر است در این امور بشر باید آزاد باشد و یکی دیگر از آزادی ها ، آزادی بیان است بشر طی که موجب آسیب در اجتماع و ضایع شدن حقی نگردد .

واژگان کلیدی

آزادی، انسان، جمادات، اجتماعی، معنوی، ضایع، آسیب

۲- آزادی انسانی

آزادی انسانی که واقعیتهای مقدس است و منظور استعدادهای برتر و بالاتر از استعدادهای حیوانی انسان است که یا از مقوله عواطف و گرایش ها و تمایلات عالی انسانی است و یا از مقوله ادراکها و دریافت ها و اندیشه ها است که منشا آزادیهای متعالی هستند . آزادی را بر حسب مانع به سه جبهه تقسیم می کنند: آزادی از محکومیت طبیعت، آزادی از محکومیت انسانهای دیگر و آزادی از محکومیت انگیزه های درونی خود .

با توجه به الگوی نظری خاصی که مؤلفه های آزادی را سه مؤلفه عامل، مانع و هدف می داند، می توان اقسام آزادی را در آوای فکری و اندیشه های مطهری تبیین کرد . بر این اساس، «فرد» عنصر اول، و «طبیعت، سنت ها و قوانین موجود در جامعه، انسانهای دیگر، هواهای نفسانی و دین و اعتقادات» عنصر دوم و «سعادت، تکامل و تکلیف» عنصر سوم مفهوم آزادی محسوب

می شوند که بر اساس رابطه فرد با هر یک از موانع مذکور، قسم خاصی از آزادی شکل می گیرد که به ترتیب عبارتند از: آزادی انسان از محکومیت انسان های دیگر یا آزادی اجتماعی سیاسی، آزادی انسان از هواهای نفسانی خود یا آزادی معنوی و آزادی عقیده و تفکر .

از سوی دیگر در باره مبانی آزادی باید اذعان داشت که اصول «اختیار»، «فطرت» و «عقل، اراده و تکامل انسان» از جمله مهم ترین مبانی نظری است که مطهری بر اساس آن ها،

اصل «آزادی» را به رسمیت می شناسد . از این رو، فهم مفهوم آزادی و محدودیت های آن، بدون توجه به این مبانی، امکان پذیر نیست .

آزادی از جمله مفاهیم والایی است که بشر خواهان دست یابی به آن است در مکتب اسلام عالی ترین و گران قدرترین مقصد برای دست یابی به کمالات و ارزش های انسانی و وسیله ای جهت سازندگی و اصلاح و تربیت به شمار می رود .

قرآن کریم یکی از فلسفه های بعثت انبیاء را آزادی انسان ها و رهایی از قیدها و اسارت ها می داند ، آزادی در اسلام مقید و مشروط است و حد و مرزهای آن تابع حدود الهی و قانون خداوند است در اسلام آزادی هدف نیست بلکه وسیله ای برای رسیدن به هدف متعالی دیگری است بنابراین ارزش ذاتی ندارد و انسان تا جایی آزاد است که موجب سقوط او به انحطاط و پستی نشود و او را اسیر و برده شهوات نسازد اما در غرب آزادی بر مبنای تمایلات و خواسته های فردی است و هر کس برای لذت جویی و تأمین غرایز خود آزاد است . از نظر فلاسفه غرب ، انسان موجودی است دارای یک سلسله خواسته ها و تمایلات که همین تمایلات که منشأ آزادی عمل او خواهند بود و محدود کننده آزادی فرد ، آزادی امیال دیگران است و هیچ ضابطه و

چارچوب دیگر نمی تواند آزادی انسان و تمایلات او را محدود کند اما از نظر اسلام آزادی در شهوات و خواهش های نفسانی خلاصه نمی شود لاکه آزادی به معنای رهایی از تمام پستی ها ، جهالت ها و سرگردانی ها و ضلالت هاست . تمام دستورات اخلاقی ، عبادی ، اجتماعی و همچنین معارفی که انبیاء الهی به بشر عرضه کرده اند در راستای تحقق این آزادی

بوده است . اما در غرب آزادی مطرح شده رسیدن به اصل سرمایه داری و ارضای تمایلات و هوس های مادی و حیوانی است که آن را ملاک و معیار وضع قوانین و نظامات اجتماعی قرار می دهند و تا کنون نظام های بشری نتوانسته اند باز تاب آزادی را در هدف متعالی متبلور سازند . اما در مکتب اسلام عالیتین هدف نیل به آزادی از غیر خدا و نجات از انواع بندگی های پنهان و آشکار است . از جمله مهمترین حقوق فردی ، آزادی شخصی انسان است که از آن به پایه حقوق و آزادی ها یاد می کنند زیرا اگر انسانی آزادی در تأمین زندگی نداشته باشد ، حقوق و آزادی های دیگر برای او معنا و مفهومی ندارد . یکی دیگر از آزادی های مطرح شده در اسلام ، آزادی بیان است به شرطی که موجب آسیب در اجتماع و ضایع شدن حق نگردد . اصولاً بی قید و شرط شایسته حیات انسانی و اجتماعی نیست و هر چه هست مشروط به بهره برداری با رعایت خیر و صلاح دیگران و مقید به قانون است . البته غرض از محدودیت جهت دادن به سوی کمال است نه اسارت و صلاح جامعه هم در رعایت این شرایط است .^۱

۱ - مریم ، بابایی تیمورلو ، معصومه ، اسماعیلی ، چکیده پایان نامه ۲ ، انتشارات مرکز نشر هاجر ، ۱۳۹۰ ، ص ۱۳ .

نتیجه

نتیجه می‌گیریم که آثار و بیانات علامه مطهری، سرشار از اشارات متعدد به مفهوم آزادی و جایگاه این واقعیت مقدس و امتیاز انسانی در حکومت اسلامی است. استاد، آزادی را همان عدم مانع معنا کرده و با مقدم دانستن آزادی معنوی، این آزادی را؛ چه در حوزه فردی و اجتماعی و چه در حوزه اخلاق سیاسی رهبران، زمینه ساز آزادیهای اجتماعی می‌داند. مطهری بر ضرورت مهذب بودن رهبران جهت تأمین آزادی مردم پای می‌فشارد؛ زیرا معتقد است که تقوا و تزکیه، انسان را از هر بندی آزاد می‌کند. وی به شدت آزادی از نوع لیبرال دموکراسی را نقد نموده و آزادی واقعی اسلامی، مبتنی بر آزادی تفکر و نه آزادی هر گونه عقیده و هوس را بر آن ترجیح می‌دهد استاد در بخش‌های متعددی وجود اجبار و اکراه در نظام اسلامی را رد کرده و اختناق را مایه شکست این نظام می‌داند و بر انتقادپذیری حکومت اسلامی و آزادی مخالفین در بیان عقاید و نه آزادی توطئه‌گری، نفاق و اغراء به جهل تأکید می‌ورزد.

منابع و مأخذ

- ۱- قرآن .
- ۲- اخوان کاظمی ، بهرام ، آزادی و دموکراسی امام خمینی (ره) ، انتشارات : دانشگاه اسلامی ، پاییز ۱۳۷۸.
- ۳- اسماعیلی ، معصومه ، بابایی تیمورلو ، مریم ، چکیده پایان نامه ۲ ، انتشارات مرکز نشر هاجر ، ۱۳۹۰ .
- ۴- باقی نصر آبادی ، علی ، سیری در اندیشه های اجتماعی مطهری ، انتشارات بوستان کتاب ، بی تا .
- ۵- عمید ، حسن ، فرهنگ عمید ، ج اول ، انتشارات امیر کبیر ، تهران ، ۱۳۶۳ .
- ۶- مصباح یزدی ، محمد تقی ، نظریه حقوقی اسلامی ، انتشارات سازمان تبلیغات اسلامی ، بی تا .
- ۷- مطهری ، مرتضی ، آزادی معنوی ، انتشارات صدرا ، ۱۳۷۸ .
- ۸- مرتضی ، مطهری ، پیرامون جمهوری اسلامی ، انتشارات صدرا ، فروردین ۱۳۷۸ .